

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студент(ка) 491 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

Наслян Лоліта Гаріківна

Керівник к.пед.н. Цюпак І.М.
Рецензент к.пед.н. Гаран М.С.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти формування національної свідомості дошкільників за допомогою проєктної діяльності	7
1.1. Метод проєктів в контексті сучасної педагогічної думки.....	7
1.2. Сутність морально-патріотичного виховання дошкільників.....	13
1.3. Особливості формування національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку	17
РОЗДІЛ 2.Методичні засади формування національної свідомості дошкільного віку засобом проєктної діяльності	22
2.1. Нормативно-правова база формування національної свідомості дошкільників	22
2.2. Критерії, показники й рівні сформованості національної свідомості дітей старшого дошкільного віку	24
2.3. Шляхи використання проєктної діяльності як засобу підвищення ефективності формування національної свідомості дошкільників.....	34
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	5
Додаток А. Особливості виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.....	54
Додаток Б. Основні поняття, що використовуються в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.....	56
Додаток В. Критерії та показники оцінки рівня сформованості національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку.....	58
Додаток Г. Характеристика рівнів національної свідомості дошкільників.....	59
Додаток Д. Кодекс академічної доброчесності.....	60
Додаток Е. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці.....	61

ВСТУП

Національна самосвідомість - це сукупність поглядів і оцінок, думок і відносин, що виражають зміст, рівень і особливості уявлень членів національно-етнічної спільності про свою історію, сучасний стан і майбутні перспективи свого розвитку, а також про своє місце серед інших аналогічних спільнот та характер взаємин з ними. Національна самосвідомість включає раціональні (власне усвідомлення своєї приналежності до нації, народу) і, частково, в меншій мірі емоційні (часом неусвідомлене співпереживання своєї єдності з іншими представниками національно-етнічної групи) компоненти. Національна самосвідомість виступає в якості стрижневої системи оціночних відносин і раціонально-ціннісних уявлень, необхідних для відповідного самовизначення людини в духовній і соціально-політичного життя.

Дошкільний вік є періодом початку становлення базової культури особистості. У дошкільному дитинстві починається процес сходження особистості до цінностей суспільства, і дитина набуває перші життєві орієнтири. Дослідження психологів доводять, що в старшому дошкільному віці змістом соціально-психологічних утворень в структурі особистості дитини є компоненти культури або базової особистості дитини-дошкільника. Надзвичайно важливим у цьому зв'язку є загальноприйнята думка про те, що процес виховання необхідно починати в дошкільному віці. У цей період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій духовно-моральної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, почуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, процес національно-культурної ідентичності, усвідомлення себе у світі.

Одним з перспективних методів побудови освітньої діяльності, які відповідають цій принципом, є метод проєктної діяльності. Ґрунтуючись на особистісно-орієнтованому підході до навчання і виховання, він надає можливість дитині самостійно мислити і діяти у відповідності зі своїми

інтересами і бажаннями, спираючись на власний досвід. У концепції передбачається оновлення змісту освіти, одним з пунктів якого є, зміна методів навчання. Одним з актуальних і ефективних методів є метод проєктів. Метод проєктів дає дитині можливість експериментувати, синтезувати отримані знання, розвивати творчі здібності та комунікативні навички, що дозволяє успішно адаптуватися в ситуації, що змінилася. Перш за все, в процесі проєктної діяльності розширюються знання дітей про навколишній світ. В першу чергу це пов'язано з виконанням дослідницьких і творчих проєктів. Завдяки використанню різних форм і методів роботи в процесі ознайомлення дошкільників з рідним краєм, з його народом, побутом і традиціями, у дітей формуються такі моральні якості, як любов до Батьківщини, своєї Вітчизни, до рідної природи, до людей, що населяють цю землю.

У різний час до дослідження проблеми національної свідомості підрастаючого покоління особливу увагу приділяли видатні педагоги і громадські діячі минулого: К. Ушинський, Л. Толстой, Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Вони вказували на необхідність виховання свідомих громадян, здатних відстоювати інтереси держави, які люблять свою Батьківщину. Сучасні дослідження проблем виховання національної свідомості дітей дошкільного віку знайшли своє відображення в роботах Н. Альшиної, А. Зеленової, М. Маханьової, які присвячені проблемам залучення дошкільнят до історії, культури, соціального життя рідного міста, а через неї до Батьківщини. Над даною темою працювали також такі дослідники, як Т. Антонова, О. Артамонова, І. Власова, Р. Жуковська, Т. Зубова та інші. Над даною темою працювали також такі дослідники, як Т. Антонова, О. Артамонова, І. Власова, Р. Жуковська, Т. Зубова, О. Коркішко, І. Охріменко, К. Чорна. Проблему проєктної діяльності у роботі з дошкільниками вивчали: Г. Ващенко, Т. Піроженко, М. Веркас, О. Євдокімова.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що формування національної свідомості дошкільників є одним з перспективних методів побудови освітньої діяльності за допомогою проектної діяльності. Грунтуючись на особистісно-орієнтованому підході до навчання і виховання, метод проєктів надає можливість дитині розширювати знання про навколишній світ, знайомитися з рідним краєм, з його народом, побутом і традиціями, формувати моральні якості, самостійно мислити і діяти у відповідності зі своїми інтересами і бажаннями, спираючись на власний досвід.

Мета дипломної роботи – науково обґрунтувати ефективність формування національної свідомості дошкільників засобом проектної діяльності.

Для вирішення даної мети нами були поставлені такі **завдання**:

1. Розкрити теоретичні аспекти формування національної свідомості дошкільників за допомогою проектної діяльності.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу з проблеми дослідження.
3. Визначити критерії, показники й рівні сформованості національної свідомості дітей старшого дошкільного віку.
4. З'ясувати шляхи використання проектної діяльності як засобу підвищення ефективності формування національної свідомості дошкільників.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – особливості проектної діяльності як засобу формування національної свідомості дошкільників.

У процесі дослідження використано такі методи: *теоретичні* – вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської і методичної літератури з метою з'ясування термінологічного поля дослідження, визначення змісту формування

національної свідомості дошкільників; *емпіричні* – аналіз нормативних документів, програм, вивчення навчально-методичної документації, для з'ясування змісту формування національної свідомості дошкільників; спостереження за поведінкою дітей, діагностичне обстеження вихованців, педагогічний експеримент з метою з'ясування рівнів формування національної свідомості дошкільників; *статистичні* – методи математичної статистики для узагальнення одержаних експериментальних даних.

Практична значущість дослідження: розроблено критерії, показники, рівні сформованості національної свідомості дітей дошкільного віку. Визначено шляхи використання проєктної діяльності як засобу підвищення ефективності формування національної свідомості дошкільників. Результати дослідження можуть бути використані в практиці організації освітнього простору для дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися під час виступу на засіданнях студентського наукового об'єднання «Актуальні проблеми дошкільної освіти» кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (м.Одеса, 29-30 жовтня 2019 року) у доповіді «Особливості впровадження проєктного методу в діяльність закладу дошкільної освіти».

Структура кваліфікаційної роботи передбачає наявність таких розділів: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Метод проєктів в контексті сучасної педагогічної думки

Метод проєктів не є принципово новим у світовій практиці, він виник ще на початку ХХ століття в США. Його називали також методом проблем і пов'язували з ідеями гуманістичного напрямку у філософії та освіті, розробленими американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, а також його учнем В. Кілпатрік. Проєкт – це сукупність певних дій, документів, попередніх текстів, задум для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту [12, с. 43]. Активне включення дитини в створення тих чи інших проєктів дає можливість освоювати нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі.

У педагогіці під методом проєктів розуміється певна сукупність навчально-пізнавальних прийомів і дій тих, хто навчається, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій і передбачають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності. Педагогічна технологія проєктної діяльності являє собою сукупність дослідних, проблемних методів, творчих за своєю суттю [14, с. 79].

О. Ляпіна під проєктною діяльністю розуміє цілеспрямовану, самостійну, спільну діяльність, здійснювану під керівництвом педагогічних працівників, орієнтованою на розвиток моральних і вольових якостей, інтелектуальних, фізичних і творчих здібностей учнів в процесі вирішення соціально значущої проблеми, спрямовану на отримання конкретного результату у вигляді матеріального або ідеального продукту [24, с. 10].

Дослідженню методу проєктної діяльності присвячена значна кількість наукових робіт. В основному автори розглядають його як педагогічний інструмент (засіб) формування і розвитку соціальної активності, пізнавальних інтересів, мотивації; самоактуалізації і самореалізації; розвитку соціальної відповідальності; підготовки до життєвого і професійного самовизначення; формування єдності індивідуальності і колективізму; організації освітнього середовища [11, с. 97].

Різноаспектна спрямованість проєктної діяльності дозволяє говорити про важливість вирішуваних педагогічних завдань у розвитку особистості, в формуванні тих якостей і умов, які так необхідні для сучасного патріота.

Як зазначає Н. Мельникова, патріотизм формується, проявляється, розвивається і виховується в різних видах діяльності. Одним з засобів, що підсилюють ефективність виховання патріотизму, є соціальні проєкти. Метод проєктів дозволяє інтегрувати знання з різних областей, дає можливість застосувати отримані знання на практиці, генеруючи при цьому нові ідеї [27, с. 43].

Проєктна діяльність створює оптимальні умови для виховання національної свідомості на основі властивих їй ознак соціального, інтерактивного, інтегративного, і суб'єктивного характеру. Соціальна значущість виконуваної роботи (її «життєвість») знаходить своє вираження у взаємодії вихованця з навколишнього соціальним середовищем (в процесі роботи над проєктом). Таким чином, соціальний характер даної діяльності впливає на становлення і розвиток таких важливих для патріота якостей, як громадянська відповідальність, бажання активно брати участь в «будівництві» громадянського суспільства, трудової діяльності, що сприяє процвітанню країни..

Основним завданням навчання за методом проєктів є дослідження дітьми разом з педагогом навколишнього життя. Усе, що діти роблять,

вони повинні робити самі: спланувати, виконати, проаналізувати, оцінити і, природно, розуміти, навіщо вони це зробили [17, с. 43]:

- виділення внутрішнього навчального матеріалу;
- організація доцільної діяльності;
- навчання як безперервна перебудова життя і підняття її на вищі ступені.

В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок дітей, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність – індивідуальну, парну, групову, яку діти виконують протягом певного відрізка часу.

Вся робота над проєктом ділиться на 4 етапи [15, с. 21]:

Етап 1. Підготовчий:

- підбір матеріалу з обраної тематики;
- аналіз і осмислення отриманої інформації;
- складання плану майбутнього проєкту.

Етап 2. Практичний:

- створення середовища, відповідної обраної тематики;
- вставка тексту ;
- створення наочності та інтерактивності.

Етап 3. Робота над творчим звітом.

Етап 4. Підготовка до захисту творчого проєкту.

Тематика і зміст проєктів для дітей дошкільного віку можуть бути дуже різноманітними. Залежно від домінуючих методів, використовуваних в роботі над проєктом – ігрових, творчих, пізнавальних, можна запропонувати таку типологію і тематику проєктів [23, с. 43]:

1. Дослідно – творчі: діти експериментують, а потім результати оформляють у вигляді газет, драматизації, дитячого дизайну.

2. Рольово-ігрові (з елементами творчих ігор, коли діти входять в образ персонажів казки і вирішують по-своєму поставлену проблему).

3. Інформаційно-орієнтовані: діти збирають інформацію і реалізують її, орієнтуючись на соціальні інтереси (оформлення і дизайн групи, вітражі та ін.)

4. Нормативні (проекти зі створення нових норм, дотримання правил в різних нормативних ситуаціях: «Книга правил поведінки дитини в дитячому саду» і ін.)

Робота над проектом, що включає складання обґрунтованого плану дій, який формується і уточнюється протягом усього періоду, проходить кілька етапів [42]:

- 1) постановка мети;
- 2) пошук форми реалізації проекту;
- 3) розробка змісту всього навчально-виховного процесу на основі тематики проекту;
- 4) організація розвиваючого, пізнавального, предметного середовища;
- 5) визначення напрямків пошукової та практичної діяльності;
- 6) організація спільної (з педагогами, батьками і дітьми) творчої, пошукової та практичної діяльності;
- 7) колективна реалізація проекту, його демонстрація.

Проектна діяльність забезпечує розвиток творчої ініціативи та самостійності учасників проекту; відкриває можливості для формування власного життєвого досвіду спілкування з навколишнім світом; реалізує принцип співпраці дітей і дорослих. Метод проектів актуальний і дуже ефективний. Він дає дитині можливість експериментувати, синтезувати отримані знання, розвивати творчі здібності та комунікативні навички [1, с. 43].

Для формування пошукового поведінки, розвитку допитливості широко використовують метод проблемного навчання: питання, що розвивають логічне мислення, дослідно-дослідницьку діяльність. Велику роль в реалізації проєктів відіграє залучення батьків. Завдяки їх участі в проєктах у дітей формується почуття гордості, підвищується самооцінка, а у тих дітей, батьки яких частіше виконують роль асистентів, спостерігається значний поступ у розвитку. Значення сім'ї в формуванні морально-патріотичної свідомості важко переоцінити. Залучаючи батьків до роботи над проєктом, створюються додаткові можливості для розкриття індивідуальних здібностей їхніх дітей, виявлення творчого потенціалу всіх учасників проєкту, розширення можливостей реалізації проєкту.

В ході проєктної діяльності дошкільнята набувають необхідні соціальні навички – вони стають уважнішими один до одного, починають керуватися не тільки власними мотивами, скільки встановленими нормами. Систематична і планомірна робота по вихованню у дітей патріотичних якостей за допомогою проєктної діяльності сприяє збагаченню знань дошкільнят. Діти дізнаються багато нового про членів своєї сім'ї, свій родовід, поповнюючи знання про традиції та звичаї родини, про рідне місто, про його визначні пам'ятки, про життя корінних жителів, про їхні звичаї і традиції, про космос, планети Сонячної системи, про перших підкорювачів космосу. Поповнення активного і пасивного словника дітей, сприяє формуванню наочно-образного мислення у дітей. У грі і праці між дітьми покращилися дружні взаємини [6, с. 331].

Основними засобами патріотичного виховання дошкільнят є власна діяльність дітей, гра, праця, вчення, художня діяльність, музика.

В даний час проєкти класифікуються за різними ознаками: за складом учасників; за цільовою настановою; за тематикою; за термінами реалізації.

У дошкільних установах використовуються наступні види проєктів [7, с. 54]:

- дослідницько – творчі – здійснюється дослідницький пошук, результати якого оформлюються в вигляді будь-якого творчого продукту (газети, драматизації, картотеки дослідів, дитячого дизайну та ін.),

- сюжетно-рольові ігри – проєкт з елементами творчих ігор, коли діти входять в роль персонажів казки, і по – своєму вирішують поставлені проблеми;

- інформаційно-практико-орієнтовані: діти збирають інформацію про об'єкт, явище з різних джерел, а потім реалізують її, орієнтуючись на соціальні інтереси: оформлення дизайну групи, вітражі тощо;

- творчі: як правило, не мають детально відпрацьованої структури спільної діяльності учасників. Результати оформляються у вигляді дитячого свята, виставки, дизайну і рубрик газети, альбому, альманаху та ін., наприклад «Театральний тиждень».

Так як провідним видом діяльності дошкільника є гра, то, починаючи з молодшого віку, використовуються рольові, ігрові та творчі проєкти.

Іншими ознаками класифікації є [21, с. 20]:

- склад учасників (груповий, підгруповий, особистий, сімейний, парний і ін.);

- тривалість: короткостроковий – кілька занять, 1-2 тижні; середньої тривалості – 1-3 місяці; довгостроковий – до 1 року.

Впровадження проєктного методу в системі дошкільного закладу дозволяє визначити завдання навчання, сформувати передумови навчальних і дослідницьких умінь і навичок відповідно до основних лініями розвитку. Дитині метод проєктів дає можливість [26, с. 43]:

- експериментувати, синтезувати отримані знання;

- розвивати творчі здібності та комунікативні навички, що дозволяє йому успішно адаптуватися до ситуації, що змінилася шкільного навчання.

У дошкільній освіті метод проєктів розглядається як підготовчий етап для подальшої його реалізації на наступному ступені освіти. Це обумовлено тим, що дошкільник ще не може самостійно сформулювати проблему, визначити мету. Тому в освітньому процесі проєктна діяльність носить характер співробітництва, в якому беруть участь діти, педагоги та батьки. Виділяють наступні етапи роботи над проєктами [43]:

1. Цілепокладання: педагог допомагає дитині вибрати найбільш актуальне і посильне для нього завдання на певний відрізок часу.

2. Розробка проєкту, план діяльності по досягненню мети: до кого звернутися за допомогою; в яких джерелах можна знайти інформацію; які предмети (обладнання, посібники) використовувати; з якими предметами навчитися працювати.

3. Виконання проєкту (практична частина).

4. Публічне представлення продукту проєктної діяльності.

5. Підведення підсумків, визначення завдань для нових проєктів.

Таким чином, метод проєктів в роботі з дошкільнятами сьогодні – це оптимальний, інноваційний і перспективний метод, який повинен зайняти своє гідне місце в системі дошкільної освіти. Розглянуті вище методологічні основи проєктної діяльності дають уявлення про високий ступінь адаптивності інноваційних технологій до специфіки дошкільних освітніх організацій.

1.2. Сутність морально-патріотичного виховання дошкільників

Патріотизм – особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни і свого громадянства, мови, традицій. Мета патріотичного

виховання – розвиток у дітей громадянськості, патріотизму як найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей, умінь і готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства, вірності конституційному і військовому обов'язку, високої відповідальності і дисциплінованості.

Розглянутій проблемі були присвячені роботи видатних педагогів А. Луначарського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Питання патріотичного виховання підростаючого покоління розглядаються в чималій кількості посібників, методичних розробок педагогів-новаторів. У цьому напрямку працюють І. Пашкович, Т. Касимова і інші. У своїх роботах ними були зроблені спроби, відобразити проблеми, пов'язані з формуванням патріотизму у підростаючого покоління.

Патріотичне виховання – це не разові заходи, а багатопланова, систематична, цілеспрямована і скоординована діяльність, що включає в себе (дод. А.) [33, с. 23]:

- організацію масової роботи на постійній основі при активній участі сім'ї, молодіжних громадських організацій;
- комплекс виховних завдань, пов'язаних з формуванням потреби стати патріотом, патріотичного світогляду і патріотичних почуттів;
- педагогічну діяльність суб'єктів виховання, здійснювану з урахуванням вимог психолого-педагогічної науки і забезпечує формування і розвиток дітей відповідно до поставлених виховними цілями;

Для формування патріотизму в системі виховної роботи потрібно знати не тільки його сутність і зміст, а й ті внутрішні психолого-педагогічні компоненти, які в своїй сукупності виступають як носії зазначеної якості. Такими компонентами є мотиваційний, когнітивно-

інтелектуальний, емоційно-чуттєвий, поведінковий і вольовий компоненти [42].

Мотиваційний компонент патріотизму і культури міжнаціональних відносин. Його формування здійснюється шляхом створення таких ситуацій, в яких би діти переживали почуття любові і гордості за свою батьківщину, захоплювалися її героїчною історією.

Когнітивно-інтелектуальний компонент патріотизму і культури міжнаціональних відносин. Цей компонент включає в себе поглиблене осмислення сутності зазначених моральних якостей і способів їх прояви в різних видах діяльності і поведінки особистості. Разом з тим необхідно, щоб ця турбота пробуджувала у дітей почуття прихильності до рідних місць, супроводжувалася яскравими емоційно-чуттєвими переживаннями.

Процес вироблення моральних знань в області патріотизму та культури міжнаціональних відносин вимагає врахування вікових особливостей дітей. Формування у вихованців патріотичних поглядів і переконань, стійкість і зрілість моральної свідомості з питань патріотизму досягається тільки за умови, якщо знання дітей з цих питань набувають характеру особистих поглядів і переконань і виступають в якості мотивів і установок поведінки [40, с. 43]. Для виховання патріотичних поглядів і переконань істотно важливо те, щоб знання про сутність і способи прояви цих якостей не просто були засвоєні дітьми, а придбали особистісний сенс, пройшли через їх емоційні переживання і перетворилися в керівні принципи їх діяльності та поведінки.

Так, наприклад, на думку Є. Воронової, патріотизм – з'єднання таких якостей особистості, як духовно-моральність, світогляд, громадянство, які проявляються в любові до Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти і примножувати кращі традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі [10, с. 19].

В. Сластенін визначає патріотизм як любов до своєї Вітчизни, відданість, готовність служити своїй Батьківщині [39, с. 307].

Близьке до наведеного визначення звучить трактування І. Харламової: «патріотизм» – це «така моральна якість людини, яке виражається в її любові до батьківщини, відданість ідеалам, усвідомленні її величі і слави і переживання свого духовного зв'язку з нею, в потреби до прагнення в будь-яких умовах берегти її честь і гідність, практичними справами зміцнювати її могутність і незалежність» [46, с. 352].

Н. Зеленова в своїх дослідженнях зазначила, що «для патріотизму характерно почуття гордості за свою Вітчизну, свій народ, символи держави, його святині; моральна відповідальність кожної людини за долю Батьківщини, народу, сучасний стан та майбутнє» [цит. за 16, с. 11].

При проведенні аналізу літератури, з'ясувалося, що патріотичне виховання може розглядатися в кількох напрямках [7, с. 43]:

1) патріотичне виховання це, перш за все, явище соціальне і воно безпосередньо пов'язане з передачею життєвого досвіду підростаючому поколінню. Це підготовка дитини до праці на благо своєї Батьківщини, це розвиток і формування особистості, яка здатна захищати і любити свою Батьківщину, відстоювати її інтереси, цінувати культурні цінності, зберігати і примножувати традиції народу. Це також і «прагнення до забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, готовності до перемоги в збройній боротьбі»;

2) патріотичне виховання – це «один з чинників формування і розвитку людини-патріота, громадянина своєї Батьківщини, особистості з високими патріотичними переконаннями, почуттями і активними діями в ім'я процвітання країни, захисту її державних інтересів, психологічної готовності та професійної здатності захищати інтереси Батьківщини»;

3) патріотичне виховання – це «комплекс цілей, завдань, визначених загальнолюдськими, державно-національними і особистісними цінностями». Саме поняття «патріотизм» виступає як найважливіша цінність, яку треба осмислити, зрозуміти і прийняти до керівництва в житті і діяльності. Для формування цього почуття необхідно використовувати все різноманіття форм виховної роботи;

4) патріотичне виховання – це, перш за все, процес впливу і впливу на психологію особистості, колективу і суспільства в цілому. Фахівець з дошкільного виховання зобов'язаний знати психологію дітей дошкільного віку і здійснювати патріотичне виховання дитини, всього дитячого колективу, при цьому важливо враховувати вікові психолого-педагогічної особливості дітей.

Отже, для виховання патріотичних поглядів і переконань вельми велике значення має створення педагогічних ситуацій, які включали б в себе елементи дискусій, певну боротьбу думок, в результаті чого у них починає складатися власна точка зору, усталюється своя внутрішня позиція. В цьому зв'язку не можна забувати про те, що для зародження і зміцнення поглядів і переконань особистості вельми важливо, щоб вона виявилася в емоційно-інтелектуальному напруженні, яке залишило б глибокий слід в її мотиваційній сфері, визначило б спрямованість свідомості і стало нездоланною внутрішньою силою її життєвих прагнень і ідеалів.

1.3. Особливості формування національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку

Дошкільний вік – великий і відповідальний етап психічного розвитку дитини, у вітчизняній періодизації займає місце між раннім і молодшим шкільним віками – від 3 до 6-7 років. В цей період бурхливо і стрімко розвиваються всі сторони психіки дитини: формуються основи особистості, удосконалюються емоційна і когнітивна сфери, що багато в

чому визначає поведінку дошкільників. Щоб правильно взаємодіяти з дитиною, грамотно навчати і виховувати, необхідно знати його психологічні особливості. А для цього потрібно володіти спеціальними інструментами оцінки особистості [28, с. 190].

Дошкільне дитинство психологи визначають як період становлення особистості, розвитку активності як чинника пізнання, засвоєння морального досвіду. Такі вікові особливості, як емоційна чутливість, допитливість, здатність до наслідування, вразливість, створюють сприятливі умови для формування особистості як суб'єкта моральних ставлень. Важливим завданням є виховання культури людських стосунків, прищеплення навичок взаємної поваги у спілкуванні та спільній діяльності, уміння дотримуватися простих норм співжиття, керуватися соціально значущими цінностями [9, с. 43].

Впродовж дошкільного віку формується здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини, виявляється прагнення відповідати вимогам дорослих людей, бути визнаними ними. Як наголошують психологи, претендуючи на визнання з боку дорослого, дитина прагне підтвердити свою потребу цього визнання. Крім того, до старшого дошкільного віку здійснюється розвиток свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків, формується інтерес до нової соціальної інформації та бажання спів діяти з іншими людьми на засадах моральних цінностей. Метою виховання є формування у дітей здатності виділення себе як носія гуманного ставлення до світу. Центральним моментом у вихованні людяності є ціннісний підхід. У його основі лежить позитивна спрямованість на людину, усвідомлення її цінності проявів людини, поцінування індивідуальності кожного [11, с. 97].

Дошкільна освіта, будучи першоосновою соціокультурного становлення особистості дитини, з змістовної сторони життєдіяльності дітей включає сукупність освітніх областей, які забезпечують

різнобічний розвиток дітей з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей.

У перші сім років дитина проживає три основні періоди свого розвитку, кожен з яких характеризується певним кроком назустріч загальнолюдським цінностям і новим можливостям пізнавати, перетворювати і емоційно освоювати світ. Ці періоди життя відмежовані одна від одної колом можливих досягнень в психічному розвитку дитини; кожен попередній створює умови для виникнення подальшого, і вони не можуть бути штучно «переставлені» в часі.

У старшому дошкільному віці почуття співпереживання поступово перетворюється в стійке утворення особистості і проявляється в різних за формою ситуаціях. Таке стійке відчуття починає певним чином впливати на поведінку дитини, тобто стає мотивом поведінки. У порівнянні з дітьми дошкільного віку у старших дошкільників стійкість переживання значно підвищується. Так, емоційні реакції дитини 4-5 років в тій чи іншій ситуації не завжди відповідають її суті. В одних ситуаціях дитина проявляє відповідну емоцію, в інших – залишається емоційно пасивною. Дещо інша картина в старшому дошкільному віці. Тут емоційні ситуації максимально адекватні ситуації. Це свідчить про те, що дитина все ясніше і гостріше починає усвідомлювати ситуацію, що робить емоційну реакцію більш виразною. Діти середнього і особливо молодшого дошкільного віку не віддаються повністю захоплюючому їх почуттю. Для дитини старшого дошкільного віку, емоції стають основним станом психіки. Відволікаючі фактори втрачають свою значимість [13].

Стабілізація почуття співпереживання, перехід його у власні переживання – це одне з найважливіших придбань морального розвитку дитини, зміна внутрішньої установки її ставлення до людей, об'єктів природи, прояв радості від спілкування з ними. Дитина відчуває радість і від похвали вихователя за успіх в якійсь діяльності; це сприяє тому, що

вона буде намагатися виконувати таку діяльність ще краще. У виховній діяльності необхідні методи, які надають підтримку дітям, які вселяли в них впевненість [14, с. 80].

У старших дошкільників з'являється певна лінія поведінки. Провідними стають моральні мотиви. Дитина може відмовитися від цікавого заняття, від гри, щоб виконати вимогу дорослого і зайнятися непривабливою для неї справою. Важливим новоутворенням особистості є супідрядність мотивів, коли одні стають першорядними, а інші – підлеглими.

Поява нових видів діяльності у дошкільнят тягне за собою формування нових мотивів: ігрових, трудових, навчальних, до процесу малювання і конструювання; змінюються мотиви спілкування дитини з дорослими – це інтерес до світу дорослих, бажання діяти як дорослий, отримати його схвалення і співчуття, оцінку і підтримку. По відношенню до однолітків розвиваються мотиви самоствердження і самолюбства. Особливе місце займають мотиви моральні, пов'язані зі ставленням до інших людей, засвоєнням форм поведінки, розумінням своїх вчинків і вчинків інших людей) [21, с. 20].

Протягом дошкільного дитинства суттєвих змін зазнає самосвідомість – образ «Я» як афективно-когнітивна освіта. Під афективною стороною розуміється ставлення людини до себе, а під когнітивною – уявлення або знання про себе. Джерелом побудови образу «Я» у дошкільнят виступають досвід індивідуальної діяльності і досвід спілкування з дорослими і однолітками. Перший робить істотний вплив на побудову когнітивного ставлення до себе, а другий – афективного.

Головним досягненням дошкільного віку є чітка, впевнена, в цілому емоційно позитивна самооцінка [23, с. 38]. Одна з головних особливостей дитячої психіки – наслідування. Діти наслідують як хорошого, так і поганого, легко піддаються зовнішнім впливам, оскільки критичне мислення розвинене недостатньо (дод. А).

Таким чином, особливостями формування національної свідомості дітей дошкільного віку є:

- формування інтересу до історії своєї сім'ї, родоvodu, історії міста, села, де дитина живе, почуття причетності до них; дбайливого ставлення, яке проявляється в справах і вчинках; інтересу до традицій сім'ї, міста і бажання їх дотримуватися; поваги до захисників родини і міста і дбайливого ставлення до них;

- формування інтересу до народної культури, духовного зв'язку з рідним народом;

- виховання високих людських емоцій, які лежать в переживаннях раннього дитинства;

- формування в дитині національного духовного характеру;

- розвиток здатності помічати стан навколишньої природи і адекватно реагувати на нього, потреби висловити свої емоції, ставлення до природи рідного краю в музично-поетичних образах, в творчо-продуктивній, ігровій діяльності; формування бережливого ставлення до природи рідного краю;

- спільна емоційно-почуттєва діяльність дітей і дорослих;

- тісний контакт вихователів з батьками, працівниками музеїв, бібліотеки;

- створення евристичного середовища в дитячому саду і в це створення евристичного середовища в дитячому саду і в родині;

- створення педагогічних умов для виховання патріотизму дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Нормативно-правова база формування національної свідомості дошкільників

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Форми й методи виховання базуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології.

З метою дальшого розвитку в суспільстві національної свідомості, формування почуття патріотизму на засадах духовності та моральності, популяризації духовно-культурної спадщини Українського народу, а також активізації взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань у питаннях національно-патріотичного виховання постановлено [36]:

1. Затвердити «Стратегію національно-патріотичного виховання».
2. Кабінету Міністрів України забезпечити в установленому порядку:

- 1) розроблення та затвердити план дій на 2020 - 2025 роки щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої цим Указом;

- 2) розроблення за участю представників державних органів, органів місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства, провідних вітчизняних учених та затвердити державну цільову програму з національно-патріотичного виховання;

- 3) підготовку та оприлюднення щороку до 10 жовтня звіту про виконання у поточному році плану дій на 2020 - 2025 роки щодо

реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої цим Указом;

Національно-патріотичне виховання набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, організацій громадянського суспільства, громадян з формування у людини і громадянина високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй Українській державі.

В основу системи виховання національної свідомості покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей.

Основними складовими виховання національної свідомості є: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання [28, с. 32].

Мета виховання національної свідомості конкретизується через систему таких виховних завдань [29, с. 88]:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами,

органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму (додаток Б).

Таким чином, основною метою освіти стає не стільки передача дітям знань і соціального досвіду, скільки розвиток особистості дитини, виховання вільної, впевненої в собі людини, з активною життєвою позицією, яка прагне творчо підходити до вирішення різних життєвих ситуацій, яка має свою думку і вміє відстоювати її.

2.2. Критерії, показники й рівні сформованості національної свідомості дітей старшого дошкільного віку

Дослідження проводилося на базі Херсонського дошкільного освітнього закладу - «Дитячий садок №1» м. Херсон. У ньому взяли участь 20 дітей старшого дошкільного віку

Для визначення рівня національної свідомості дошкільників був проведений констатувальний етап, мета якого: вивчити початковий рівень національної свідомості дошкільників.

В ході констатувального етапу дослідно-пошукової роботи вирішувалися наступні завдання:

1. Визначити критерії та показники для оцінки рівня національної свідомості дошкільників.

2. Дати характеристику рівнів національної свідомості дошкільників - високий, середній, низький.

3. Підібрати діагностичні методика і методи для оцінки рівня національної свідомості дошкільників.

В ході вирішення першого завдання на основі аналізу літератури були конкретизовані критерії та показники для оцінки рівня національної свідомості дошкільників на основі трьох компонентів (когнітивного, емоційного і поведінкового), виділені в роботах О. Алексєєвої і Л. Петропавлівської [2] і Н. Альошиної [3]. Дані критерії представлені в таблиці 2.1. (Додаток В).

В ході вирішення другого завдання на основі виділених критеріїв і показників були визначені рівні національної свідомості дошкільників і у таблиці 2.2. подана їх характеристика (Додаток Г).

В ході вирішення третього завдання були підібрані 3 діагностичних завдання для оцінки рівня національної свідомості дошкільників:

1) діагностична бесіда (автори: О. Алексєєва, Л. Петропавлівська) [2];

2) експериментальна ситуація (автори: О. Алексєєва, Л. Петропавлівська) [2];

3) трудові доручення (автор Н. Альошина) [3].

Для вивчення когнітивного компонента національної свідомості дошкільників використовувалася діагностична бесіда.

Мета: визначити усвідомленість і повноту уявлень і понять дитини про назву країни, свій адрес; про визначні пам'ятки, зелені зони рідного селища, вулиць; про прапор, герб, гімн України; природні багатства України, її природно-кліматичні зони, ландшафти.

Обладнання: фотографії з визначними пам'ятками і природними зонами селища; ілюстрації прапора і герба України; аудіозапис гімну України; ілюстрації з різними природно-кліматичними зонами і ландшафтами України.

Процедура проведення. Дітям в індивідуальній формі пропонувалося відповісти на 9 питань:

1. Як називається країна, в якій ти живеш?
2. У якому місті ти живеш?
3. На якій вулиці, в якому будинку ти живеш?
4. Які ще вулиці міста ти знаєш?
5. Які пам'ятки і природні зони нашого міста ти знаєш? Розглянь фотографії та назви їх.
6. Розглянь ілюстрації і скажи, що на них зображено (Ілюстрації прапора і герба України).
7. Послухай цей музичний фрагмент. Що це за твір? (Звучить гімн України).
8. Які природні багатства України ти знаєш?
9. Розглянь ці ілюстрації і розкажи, що ти знаєш про клімат нашої країни, про те, в яких природних умовах живуть люди, чим вони займаються?

Критерії оцінювання:

- високий рівень - 3 бали: має усвідомлені і повні уявлення та поняття про своє місто, Україну, державну символіку, її природу;
- середній рівень - 2 бали: уявлення та поняття дитини не цілком усвідомлені і фрагментарні;
- низький рівень - 1 бал: не має усвідомлених і повних уявлень і понять про своє місто, Україну, державну символіку, її природу.

Для вивчення рівня емоційного компонента національної свідомості дошкільників використовувалася експериментальна ситуація.

Мета: оцінити здатність дитини виявляти позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ.

Обладнання: ілюстрації та фотографії з історичними явищами, що мають для України важливе значення (Перемога у Великій Вітчизняній війні, проведення масових заходів в місті, де проживає дитина і т.д.).

Процедура проведення. Кожній дитині індивідуально пропонується розглянути ці ілюстрації і фотографії, розповісти, що на них намальовано, висловити своє ставлення до зображеного. при розповіді дитини фіксуються її емоційні реакції на зображення, емоційність її розповіді.

Критерії оцінювання:

- високий рівень - 3 бали: відчуває позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ.

- середній рівень - 2 бали: не завжди відчуває позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ;

- низький рівень - 1 бал: не відчуває позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ.

Для вивчення поведінкового компонента національної свідомості дошкільників використовувалися завдання з виконання трудових доручень суспільного характеру (автор Н. Альошина).

Мета: оцінити сформованість у дитини умінь суспільно корисної праці, турботи про навколишню природу, близьких людей.

Метод: спостереження за діяльністю дітей під час виконання трудових доручень (суспільно корисна праця).

Процедура проведення. Кожній дитині пропонується виконати наступні завдання:

1) прибрати іграшки в груповий кімнаті після колективних ігор (Завдання давалося парам дітей);

2) прибрати ділянку (прибирання проводилася навесні; ділянка була розділена на частини, розподілені між групами дітей (по 3-5 чол.);

3) допомогти педагогам прикрасити музичний зал для свята (завдання давалося парам дітей).

Критерії оцінювання:

- високий рівень - 3 бали: при виконанні всіх трьох трудових доручень дитина проявляє досить розвинені вміння суспільно корисної праці, турботи про навколишню природу і близьких людей.

- середній рівень - 2 бали: дитина проявляє вміння при виконанні тільки двох трудових доручень або виконує завдання не до кінця (відволікається, йде і займається іншими справами);

- низький рівень - 1 бал: дитина всі трудові доручення виконує не до кінця або не виконує їх зовсім.

Максимальна кількість балів, які кожна дитина може отримати за виконання всіх діагностичних завдань, - 9.

Розподіл дітей за рівнями національної свідомості вироблявся за наступною шкалою:

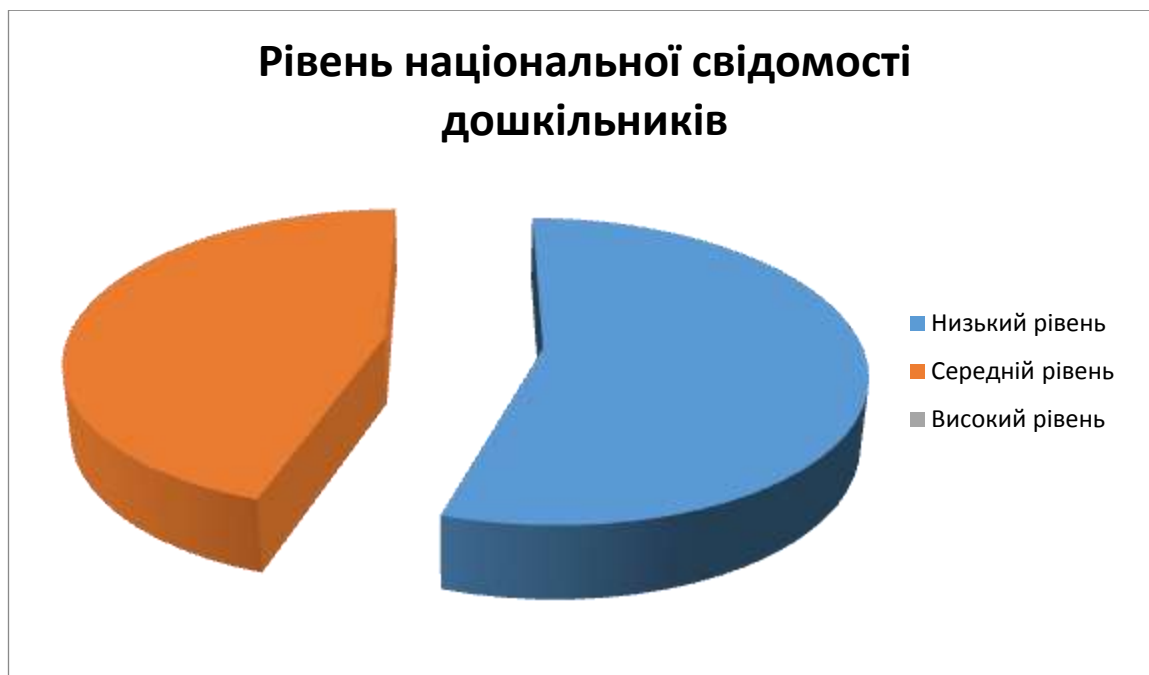
- високий рівень - 8-9 балів;

- середній рівень - 5-7 балів;

- низький рівень - 4 бали і менше.

Таким чином, методика констатувального (початкового) етапу дослідно-пошукової роботи розроблена з метою отримання об'єктивної інформації про вихідний рівень національної свідомості (за трьома його критеріям (компонентів) у дошкільників.

Кількісні результати діагностики за когнітивним компонентом національної свідомості дошкільників на початковому етапі дослідно-пошукової роботи представлені на діаграмі 2.1.

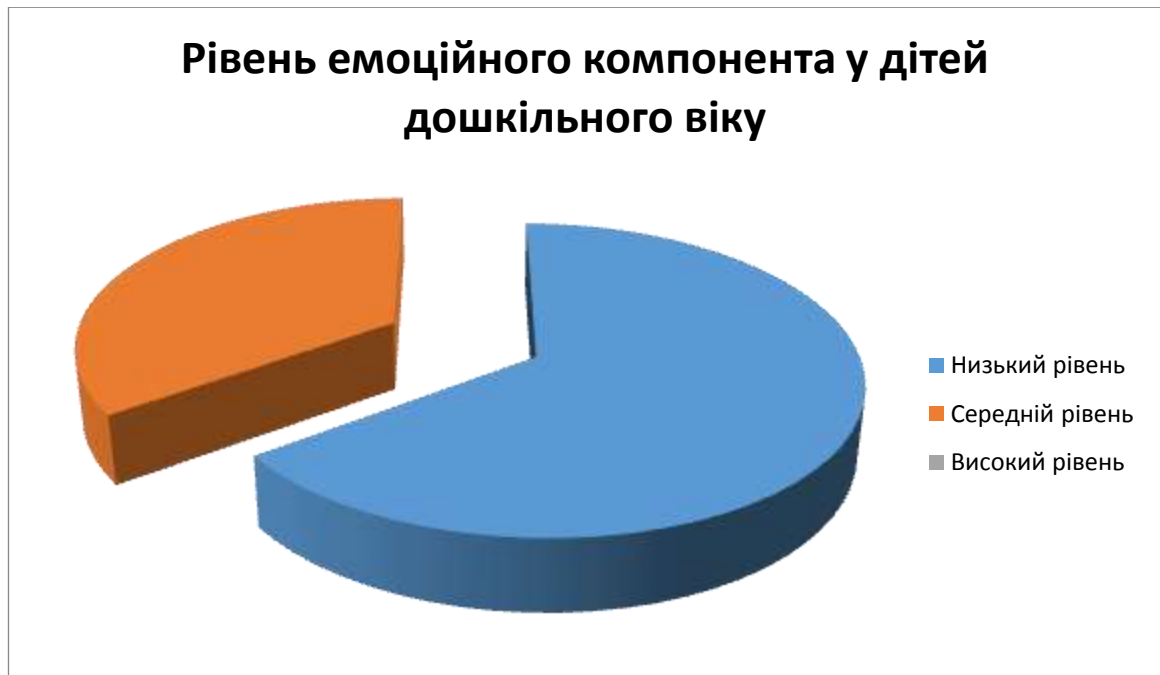

Діаграма 2.1. Вихідний рівень національної свідомості дошкільників за когнітивним критерієм, в %

За даними діаграми 2.1. видно, що на початковому етапі дослідно-пошукової роботи низький рівень когнітивного компонента національної свідомості мають 55% (11 дітей), середній рівень - 45% (9 дітей). Високого рівня не виявлено. Отже, переважає низький рівень.

Аналіз результатів діагностичної бесіди показав, що діти з цими рівнями когнітивного компонента патріотизму можуть лише правильно назвати країну, в якій вони живуть і свою домашню адресу. На інші питання вони не змогли правильно відповісти. Деякі діти не знають про пам'ятки і зелені зони рідного міста, його історичні пам'ятки, діти не можуть назвати своєї вулиці. Не знають про те, який в Україні прапор і герб, як звучить гімн України (сказали: «це якась пісня, музика така важлива, урочиста»). Не змогли розповісти про природні багатства України, її природно-кліматичні зони, ландшафти.

Кількісні результати діагностики за емоційним компонентом національної свідомості дошкільників на початковому етапі дослідно-пошукової роботи представлені на діаграмі 2.2.

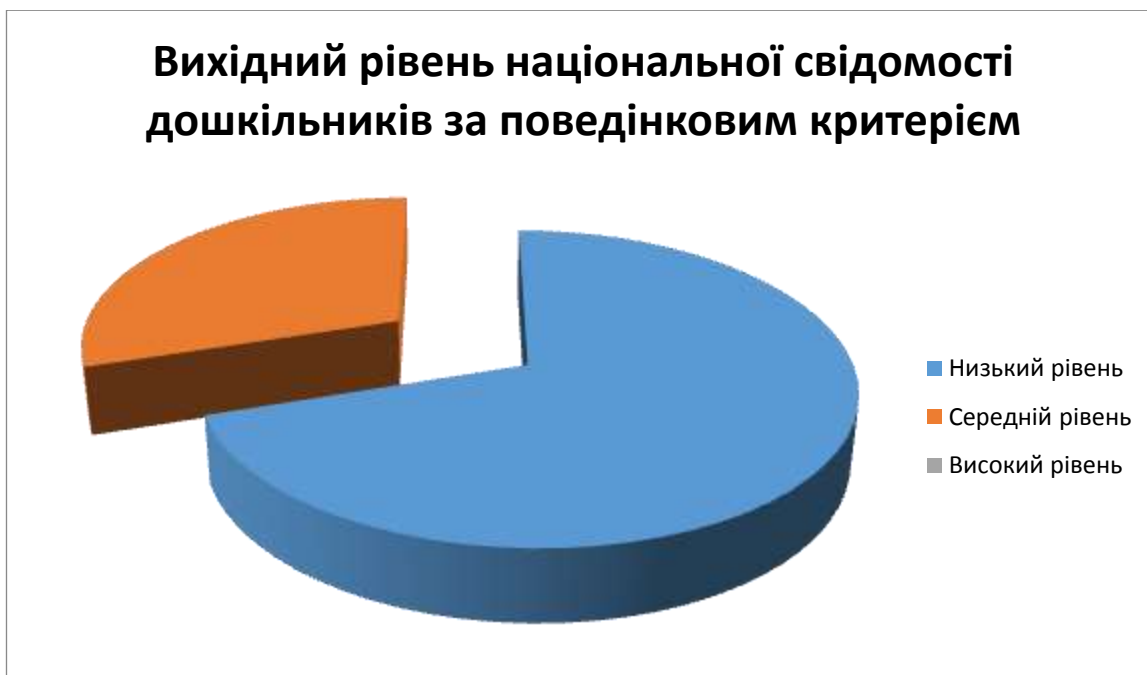

Діаграма 2.2. Вихідний рівень національної свідомості дошкільників за емоційним критерієм, в %.

Дані, представлені на діаграмі 2.2., показують, що на початковому етапі дослідно-пошукової роботи низький рівень емоційного компонента національної свідомості мають 65% (13 дітей), середній рівень - 35% (7 дітей). Високого рівня не виявлено. Отже, переважає низький рівень.

В експериментальній ситуації, коли дітям пропонувалося розглянути ілюстрації і фотографії про минуле і сучасність України, розповісти, що на них намальовано і висловити своє ставлення до зображеного, більшість дітей не впоралися з цим завданням. Вони не могли розпізнати історичні події нашої Батьківщини (навіть за допомогою навідних питань дорослого), не виявляли позитивних емоцій в їх відношенні. Деякі діти відмовлялися розповідати що-небудь, говорили: «Не знаю, що це таке»; або неправильно називали історичні події.

Кількісні результати діагностики за поведінковим основним компонентом національної свідомості у дошкільнят на початковому етапі дослідно-пошукової роботи представлені на діаграмі 2.3.

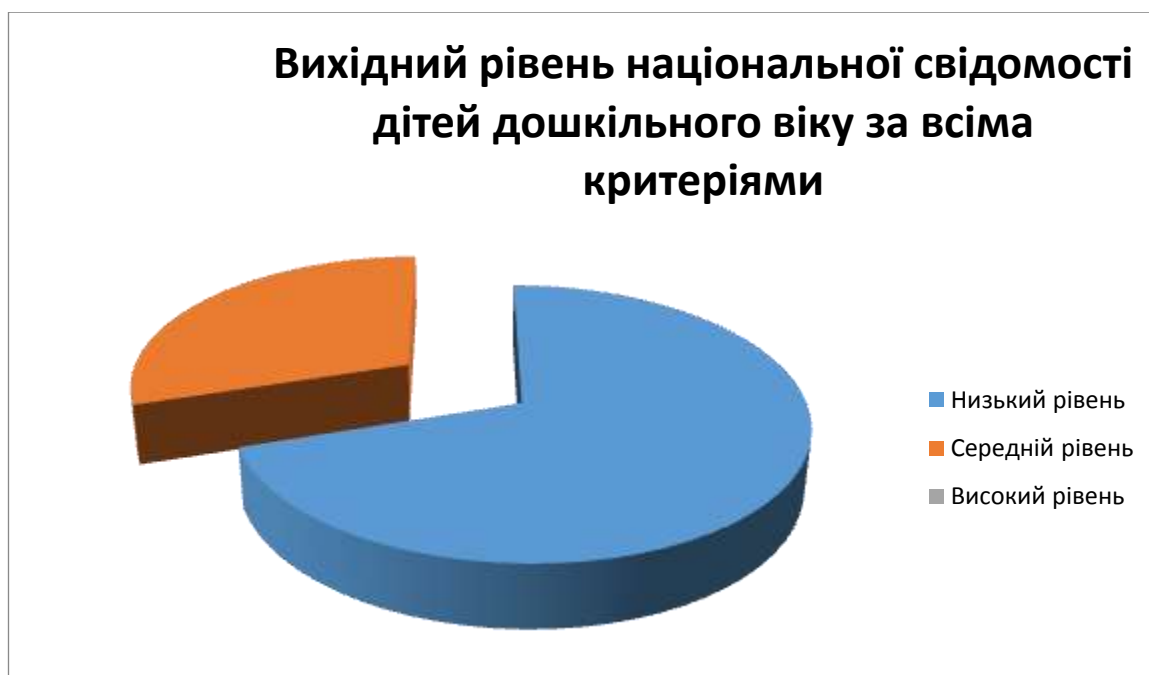
Діаграма 2.3. Вихідний рівень національної свідомості у дітей дошкільного віку за поведінковим критерієм, в%

Дані, представлені на діаграмі 2.3., показують, що на початковому етапі дослідно-пошукової роботи низький рівень поведінкового компонента національної свідомості зафіксовано у 70% (14 дітей). Деякі діти не виконали до кінця всі три трудових доручень або відмовилися допомагати, прикрашати музичний зал до свята, сказали, що у них є інші справи (гра в машинки); відмовлялися прибирати іграшки після колективних ігор, сказали: «Це не ми грали, не будемо прибирати»; не брали участь у прибиранні ділянки, ніяк це не пояснювали, просто займалися іншими справами. У цих дітей не сформовані вміння піклування про навколишню природу, близьких, надавати допомогу оточуючим людям, виявляти дружелюбність, зважати на інтереси товаришів, домовлятися з однолітками, аналізувати свої і чужі вчинки.

Середній рівень поведінкового компонента національної свідомості мають 30% (6 дітей). Деякі діти відповідально підійшли до виконання двох трудових доручень з трьох: прибирання іграшок після колективної гри і підготовці музичного залу до свята. але при

прибиранні ділянки діти не проявили відповідальності: грали і розмовляли з іншими дітьми, говорили, що занадто брудно і вони бояться забруднити одяг.

Кількісні результати діагностики національної свідомості дошкільнят (за сумою трьох діагностичних завдань) представлений на діаграмі 2.4.

Діаграма 2.4. Вихідний рівень національної свідомості дошкільнят за сумою трьох критеріїв (компонентів), в %.

Отримані дані, представлені на діаграмі 2.4., свідчать про те, що низький рівень патріотизму є переважаючим: він є у 70% (14 дітей). Середній рівень патріотизму мають 30% (6 дітей). Високого рівня не виявлено.

Ми визначали рівень сформованості національної свідомості.

Перша група. Дошкільнята з низьким рівнем сформованості національної свідомості не мають усвідомлених і повних уявлень і понять: вони не знають назви країни, своєї адреси, не впізнають прапор, герб, гімн країни; у них відсутні знання про визначні пам'ятки рідного

міста, його вулиці; ці діти не можуть назвати природні багатства України, її природно-кліматичні зони і ландшафти. До історичних суспільних подій і явищ нашої країни і до суспільно корисної праці вони не проявляють позитивних переживань і інтересу. У взаємовідносинах з однолітками ці діти про них не піклуються, не виявляють дружелюбності, не зважають на інтереси товаришів, не вміють домовлятися з ними, не надають їм допомоги, не можуть аналізувати свої і чужі вчинки навіть за допомогою дорослого.

Друга група. Старші дошкільнята із середнім рівнем сформованості національної свідомості знають назву країни, свою адресу; але не можуть при визначенні прапора, герба, гімну України; важко називають пам'ятки, зелені зони, вулиці, площі міста (роблять це тільки після пояснень дорослого); важко називають природні багатства України, її природно-кліматичні зони. Ці діти не завжди проявляють позитивні емоції по відношенню до суспільних подій і явищ і суспільно корисної праці. Вони намагаються дбати про близьких, проявляють дружелюбність, але при цьому не зважають на інтереси товаришів, не вміють домовлятися з ними, не роблять ту допомогу, яка їм потрібна в даний момент. Ці діти не вміють самі аналізувати свої і чужі вчинки, а роблять це тільки за допомогою дорослого і орієнтуються при цьому на нього (а не свої власні) оцінки.

Таким чином, на підставі результатів дослідження можна зробити висновок про те, що у дітей дошкільного віку національна свідомість як моральне почуття виховане не в повній мірі за всіма трьома її компонентами - когнітивного, емоційного і поведінкового. Можливими причинами цього є те, що батьки не надають особливої уваги цій проблемі, є і недостатня увага до даного питання з боку педагогів дитячого садка. Багато дітей не розуміють значення явищ суспільного життя міста, в своїй мові користуються штампами, їх знання про історію України, її державну символіку і атрибутику, поверхневі, безсистемні.

Емоційне ставлення до Батьківщини не сформовані, слабо проявляється. Діти не виявляють прагнення до суспільно корисної праці. це пояснюється невмінням батьків і деякої частини вихователів правильно організувати виховання національної свідомості дошкільників в дитячому саду і в родині. Це свідчить про необхідність розробки і впровадження програми виховання національної свідомості.

2.3. Шляхи використання проєктної діяльності як засобу підвищення ефективності формування національної свідомості дошкільників

Метод проєктів у дошкільній освіті не випадково набув великої популярності. Участь в проєкті дає дитині можливість експериментувати, проявляти допитливість, активність і інтерес до навколишнього світу, взаємодіяти з іншими дітьми і дорослими, відчувати себе самостійною. Для педагога використання проєктної діяльності як одного з методів навчання сприяє розвитку креативності педагогів, підвищення їх професійної компетентності та, як наслідок, підвищенню якості освітнього процесу в дошкільному закладі.

Методами реалізації всіх напрямків формування національної свідомості є [30, с. 43]:

- методи формування громадянського та патріотичного свідомості
- сукупність методів, спрямованих на формування національної свідомості і почуттів, узагальнених знань про навколишній світ, накопичення суспільного (життєвого) досвіду, вміння оцінювати явища в навколишньому макро- і мікросвіті, порівнювати вчинки свої і чужі;
- методи організації патріотичної діяльності забезпечують включення дітей в патріотичні заходи, організацію практичного досвіду громадянської поведінки;
- методи стимулювання громадянської поведінки передбачають формування дій, які спонукають об'єкт виховання коригувати свою

поведінку у відповідності зі стандартами і нормами, прийнятими в суспільстві, з урахуванням індивідуальних особливостей особистості;

- методи контролю, самоконтролю громадянських якостей, спрямованих на вивчення факторів впливу, що застосовуються суспільством (або колективом) для регулювання соціальної поведінки особистості, заснованих на поважному і гуманному ставленні до людей.

Умови успішного здійснення проєкту [33, с. 32]:

- урахування бажань і досвіду учасників проєкту вихователя і дітей;
- наявність проблеми, інтригуючий початок, виділення протиріччя;
- співробітництво вихователя і дітей, зацікавленість вихователя дитячими проблемами, заняттями;
- свобода дітей у вираженні власної думки, виборі діяльності;
- наявність інформаційної та матеріальної бази;
- знання методики.

Учасники проєкту:

- діти;
- вихователі;
- фахівці;
- батьки;
- співробітники міської дитячої бібліотеки;
- почесні жителі нашого міста;

Проєкт передбачає проведення заходів в двох напрямках: спільна діяльність з дітьми; взаємодія з батьками, соціумом.

Необхідне ресурсне забезпечення проєкту [32, с. 54]:

- інформаційні ресурси (наукова і педагогічна література з даної проблеми);
- матеріальні ресурси (мультимедійне обладнання, спортивний інвентар, дидактичні і розвиваючі посібники);

- експонати міні музею.

Форми і методи проєкту.

Проєкт здійснюється в кілька етапів:

- організаційно-підготовчий,
- основний (етап безпосередньої реалізації),
- підсумковий (результативний, рефлексивний).

3. Система роботи з патріотичного виховання дошкільнят в процесі реалізації проєкту «Знайомство з рідним містом»

Методика залучення до малої батьківщини заснована на збагаченні знань дітей, емоційному спілкуванні і організації різноманітної діяльності - пізнавальної, комунікативної, ігрової та ін., Тобто на створення умов для активності, самостійності та ініціативності дітей: робота з картами, схемами міста, проблемні ситуації, складання маршрутів екскурсій, уявні подорожі, самостійний пошук відповідей [33, с. 21].

Методи і прийоми підвищення соціального і емоційного пізнання різноманітні, розвивають відгук, співпереживання, готовність до спільної діяльності з дорослими і однолітками.

Оскільки в дошкільному віці основним видом діяльності, як і раніше залишається гра, велике значення мають дидактичні ігри та вправи, які допомагають закріпити отримані раніше знання, вчать дітей спілкуватися один з одним, виконувати роль ведучого, розвивають логічне мислення.

При вихованні у дітей почуття любові до рідного міста ставилося завдання підвести їх до розуміння, що їхнє місто - це частина їх великої Батьківщини. Бути громадянином, патріотом - це неодмінно бути інтернаціоналістом. Тому виховання любові до своєї Вітчизни, гордості за свій народ, свою країну поєднувалося з формуванням толерантного ставлення до культури інших народів, до кожної людини окремо.

Основний прийом при ознайомленні з рідним містом, особливо з його історією та визначними пам'ятками - складання оповідань для дошкільнят. При цьому, спираючись на знання вікових особливостей дошкільнят, важливо супроводжувати розповідь наочним матеріалом: фотографіями, репродукціями, схемами, малюнками.

В освітній діяльності важливо не обмежувати вихованців в пошуках досягнення результату, а залучати їх до активної розумової діяльності. Розроблене тематичне планування сприяло ефективному засвоєнню дітьми знань про рідний край, допомогло встановити взаємозв'язок між подіями і явищами, що відбуваються в ньому [34, с. 43].

Велика роль в реалізації досвіду відводиться спільної діяльності вихователя з дітьми, так як виховання почуттів - процес, який не можна укласти в жорсткі рамки розкладу занять. Це щоденне, постійне спілкування дорослого з дитиною, в результаті якого формується таке складне утворення, як почуття любові до рідного міста.

Центральною ланкою в знайомстві з рідним краєм є краєзнавство. Заходи, які проводяться з краєзнавства, виховують такі почуття, як прихильність, любов до своєї малої Батьківщини, спонукають у дітей потребу, бажання, і інтерес отримати, як можна більше інформації про рідне місто. Зміст роботи будується за принципом від простого до складного від знайомого до невідомого [35, с. 140].

Реалізуючи проєкт, створюється для дітей психологічно комфортні умови в групі, що допомагають підвищити інтерес до історії рідного міста;

- на заняттях сприяється прояв у дітей позитивних емоцій;
- спільно з батьками оформити фотовиставку «Наше місто»;
- оформити папки-пересування з ілюстраціями «Природа рідного краю», «Вулиця, на якій я живу»;
- оформити виставку малюнків дітей «Мое улюблене місто»;

- совісно з дітьми створити макет «Мій дитячий сад».

Роботу можна будувати по блоках [49, с. 13]:

1. Сім'я і дитячий садок. Сім'я і дитячий садок лежить в основі формування у дітей соціального досвіду, виховання прихильності до близьких людей. У процесі роботи у дітей починається поступово складатися образ власного будинку, з його укладом, традиціями, стилем взаємин. Це почуття «рідного дому» лягає в основу любові до Батьківщини. Якщо в сім'ї є свої звички, традиції, правила (готувати один одному подарунки, сюрпризи, відзначати якісь дати разом і так далі), то це все поступово і ґрунтовно входить в соціальний досвід дитини. Як приємні спогади дитинства, які хочеться пережити знову. Тому дуже важливою є робота з ознайомлення з традиціями сімей вихованців. Наприклад, на заняттях: «Я і моя сім'я», «Портрет сім'ї », «Наша дружна сім'я», «Моя мама», «Традиції сім'ї», при проведенні бесід: «Що значить любити батьків?», «Домашні обов'язки членів сім'ї?», «Як провели вихідні дні?» діти розповідають про своїх батьків, близьких і далеких родичів. Малюють малюнки на тему: «Мій дім», «Портрет моєї мами», «Моя улюблена бабуся, готують подарунки для мам, тат, рідних і близьких. Організація спільних свят, чаювань, сімейних зустрічей, екскурсій є формою взаємодії дітей, педагогів і батьків.

2. Дитячий сад повинен бути місцем, де діти повинні відчувати себе комфортно і впевнено. З молодшого віку привчати дітей вітатися і прощатися зі співробітниками дитячого саду і дітьми. Дбайливо ставитися до іграшок, до книг, підтримувати порядок в групі. Однією з ефективних форм є екскурсії по дитячому саду, під час яких діти знайомляться з співробітниками, з умовами і особливостями їх праці, з розташуванням приміщень дитячого садка, вони із задоволенням відвідують кабінети і службові приміщення. Діти вільно і самостійно орієнтуються в будівлі. Здійснюючи екскурсії по території дитячого

садка, можна розглянути будівлю дитячого садка, особливості її будови, звернути увагу на архітектуру будинку. Розглянули обладнання дитячих майданчиків, рослини, дерева, квіти, які ростуть на території дитячого садка. Діти дізнаються, що багато рослин приносять користь людині. Так само дошкільнята дізнаються про те хто прикрашає будівлі, підтримує чистоту на території дитячого садка і для чого це робиться. Вони усвідомлюють скільки праці і сил вклали співробітники дитячого садка в цю роботу. Після проведених екскурсій на основі отриманих знань і вражень діти відображають своє ставлення в різних видах діяльності. Наприклад, в ігровій, в сюжетно-рольових іграх «Сім'я», «Дитячий сад», «Шахтарі», дидактичних іграх «Кому, що потрібно для праці?», «Так буває чи ні?» та інших, в художньо творчій діяльності (малюють дитячий сад, медичний кабінет, музичний зал). Можна оформити виставку «Мій улюблений дитсадок» де діти відображають будинок, який їм став рідним. Проводять ранок присвячений ювілею дитячого садка «З днем народження, дитячий садок». Спільно з батьками оформляють на ділянці дитячого садка «Шахтарський куточок». Саджають квіти, використовують шахтарські каски, чоботи, лампи.

Дуже вдалою є ідея про створення традицій групи, таких як «День народження нашої групи», «День народження дітей», фотоальбом «Наша дружна сім'я», фото - відео звітів про минулі заходи. Створення цих традицій починаються з молодшої групи, а на випускному святі вручаються дітям фотоальбоми, фото, відео, малюнки. Такий літопис дає змогу побачити, як ростуть і змінюються діти, це все об'єднує дітей і дорослих, виховують дружні, теплі взаємини.

3. Мала Батьківщина - (мій двір, історія виникнення вулиць, вулиці міста). З дітьми групи проводяться цільові прогулянки по довколишніх вулицях, в ході яких даються поняття дітям, що таке вулиці, якими вони повинні бути. Пропонується згадати і назвати їх

домашню адресу. Знайомляться дошкільнята з назвою вулиць, які названі на честь героїв і відомих людей, так само з дворами, вулицями, на яких живуть дошкільнята. Можна з хлопцями звернути увагу на дотримання правил дорожнього руху, роботу дворників, і робити відповідні висновки. Викликати у хлопців бажання підтримувати чистоту на вулицях міста, щоб вона була завжди чистою і красивою. Дати дітям зрозуміти, що вони хоч і маленькі, але є жителями м. Херсон, це формує у дітей уявлення про рідне місто, його пристрої, пам'ятки. Бесіди на тему «Будинок в якому я живу», «Коханий мій двір», «Вулиці міста» за своїм змістом допомагають виховувати у дошкільнят активну громадянську позицію. При ознайомленні з історією малою батьківщиною можна організувати пошукову діяльність. Дітям запропонувати розпитати своїх батьків, дідусів, бабусь про історію назви мікрорайону, вулиці на якій вони живуть на заняттях і у вільний від занять час діти обмінюються отриманою інформацією, пропонуються свої версії про історію назви деяких вулиць. Ознайомлення з фото з різними видами вулиць міста, сприяє уточненню і отримання додаткових знань дітей про місце, де вони народилися і живуть.

В результаті даної роботи виростає пізнавальний інтерес до історії міста, повага до знаменитих земляків. Найяскравішими стають екскурсії, під час яких діти не тільки знайомляться з місцевістю, в якій розташований мікрорайон, а й милуються красивими місцями міста, його незвичайним різноманітним ландшафтом, чудовою природою. Для багатьох дітей це ціле відкриття. Проводяться екскурсії в магазин, школу, бібліотеку. Це допомагає дітям познайомитися з функціями і пристроєм різних установ, формує у дошкільників уявлення про різноманітні потреби людей, про те, як і хто, піклується про жителів міста. Велика частина роботи має проходити поза заняттями - це бесіди, сюжетно-рольові ігри, читання художньої літератури, розглядання ілюстрацій і репродукцій з видами рідного міста.

4. Історія рідного міста. Знайомити дітей з історією виникнення міста, з його визначними пам'ятками, символікою початку зі старшою групою. Поповнити куточок краєзнавства новим матеріалом, оформити з хлопцями альбоми: «Наше місто», стенд з символікою міста, області та країни (прапор, герб). Дошкільнята дізнаються про те, як жило і розвивалося наше місто в минулому з моменту його народження, про важливі події які проходили в місті. Можна організувати і такі екскурсії: «Знайомство з пам'ятниками» і «Здрастуй, музей».

Познайомити дітей з символікою міста - гербом, гімном. Розповісти, що таке герб, коли і де вперше виникли герби, звернути увагу що у кожного міста свій герб. Розглянувши герб нашого міста і області, діти за допомогою навідних запитань зможуть розібратися в значенні символів, зображених на гербах [48, с. 17].

З метою закріплення знань дітей про герби, вміння знаходити їх серед інших і знати символіку гербів проводять дидактичні ігри: «Знайди герб свого міста», «Знайди герб області», «Склади герб». Напередодні свята Перемоги проводять бесіду - розповідь на тему: «Герої нашого міста і Вітчизни». Підводять дітей до розуміння того, що ми перемогли у Великій Вітчизняній війні, тому що любимо свою Батьківщину, Вітчизну. Загострити увагу дітей, що наші батьки і діди внесли величезний внесок у Велику Перемогу. Все це сприяє вихованню у дошкільнят духу національної свідомості, поваги до пам'яті бойових подвигів їхніх прадідів в боях за визволення нашої Батьківщини від навали німецько-фашистських загарбників в роки Великої Вітчизняної війни. Потрібно донести до дітей думку, що через багато, багато років люди пам'ятають про історичні події, про грізні військові роки, шанують пам'ять про загиблих, які віддали своє життя за щастя людей. Їх імена увічнені в назвах вулиць, підприємств, будинків культури, в їх честь споруджені пам'ятники [47, с. 48].

Можна провести наступні виховні заходи: «Мій улюблений дитсадок» і «Історія нашого міста». Провести поетичний вечір «Вірші про наше місто». Застосовувати різні прийоми: проблемні ситуації, ускладнення завдання, навмисні помилки, питання, відповіді. Дані методи дозволяють збільшити активність дітей і залучити до участі пасивних дітей. Багато часу має приділятися на проведення індивідуальних та групових бесід, складання ілюстрованих оповідей.

Таким чином, закріплюються знання дітей про рідне місто, систематизуються, даються нові знання про історію міста, пов'язану з історією країни, щоб діти усвідомлювали, що історія їх рідного міста нерозривно пов'язана з історією країни. Заочні подорожі по місту проходять і під час організованої діяльності, які взаємопов'язані з екскурсіями, доповнюють і збагачують їх, щоб правильно дозувати пізнавальний матеріал, пропонований дітям, встановити логічний зв'язок між різним родом відомостями. Організувати діяльність в певній послідовності. Спільно з дітьми організувати фотовиставку «Мій Херсон в минулому і сьогодні». Заняття «Моє улюблене місто в сьогодні і минулому» можна провести у формі вікторини, завдань та ігор.

Заняття «Дерево славиться плодами, а людина працею». Мета цього заняття - викликати у дітей почуття гордості за наше місто, викликати повагу до людей праці працюючих на благо міста, викликати бажання самим трудитися і прославляти місто [40, с. 65].

Формування патріотичних почуттів у дітей неможливо без установки тісного зв'язку з сім'єю. Організація спільних творчих домашніх завдань: батьки спільно з дітьми беруть активну участь в добірці матеріалу про рідне місто, вигадують зображення сімейного герба, створюють альбом «Моє рідне місто», вирощують кімнатні рослини для групи. Об'єднання батьків і дітей збагачує спілкування між ними і надає радість. Спільно з батьками можна організувати екскурсію в краєзнавчий музей. Проводяться батьківські збори на тему:

«Прищеплення патріотизму у дітей», «Вчимо дітей любити і берегти рідне місто». Традиціями групи мають стати ранкові та вечірні бесіди з батьками, надання інформації на тему «Моє рідне місто». Робота в даному напрямку викликає інтерес у батьків, що спонукає їх краще пізнати історію рідного міста і викликає почуття гордості за нього. Цей позитивний відгук служить прикладом для їхніх дітей [41, с. 10].

Основним результатом є те, що вихованці групи стають духовно багатшими. Вони багато дізнаються про своє місто, змінюють своє ставлення до нього, бачать його красу і багатство своїм очима, з повагою ставляться до засновників, захисників і людей, які прославили місто, дбайливіше ставляться до навколишнього, відчують красу природи. Так, змінюються взаємовідносини один з одним, з'являються почуття колективізму, співпереживання до людей, тварин, доброзичливі відношення до навколишньої природи. Діти відрізняються стійким інтересом до історії рідного міста, краю, бажанням облагородити територію дитячого саду.

У кінці проєкту корисно провести самоаналіз. Питання для самоаналізу можуть бути такі:

- З чого все починалося?
- Як виникла ідея? Чия це була ідея?
- Як інші поставились до неї?
- Що вдалося, а що ні?
- Які відчували проблеми? Завдяки чому вдалося їх розв'язати?
- Що більше здивувало (лякало, тішило, турбувало)? – Що далось легко? Важко? Чому?
- Які зміни відбулися у житті вашої групи за час проєкту?
- Скільки дітей проявили себе активними і творчими?
- Чи вільно висловлювали діти свої бажання? Що спонукало чи заважало?
- Які прийоми і методи були більш вдалимими в активізації дітей?

Метод проєктів дозволяє дітям відчути себе дослідником. Проєктний метод дозволяє об'єднати дітей, батьків і вихователів у спільній діяльності. Використання методу проєктів у системі керівництва вихованням національної свідомості можна вважати найбільш прийнятним, так як він дозволяє поєднувати інтереси всіх учасників проєкту. Педагог має можливість самореалізації і прояву творчості в роботі відповідно до свого професійного рівня, використовувати в роботі сучасні форми роботи. Батьки мають можливість активно брати участь в значущому для них процесі виховання національної свідомості [42].

Таким чином, аналізуючи метод проєктів та проєктну діяльність у дошкільному навчальному закладі можна дійти висновку, що такий підхід до організації діяльності дітей сприяє гармонійному розвитку особистості дитини через власний інтерес та співробітництво з вихователем, а також підвищує фахову майстерність самого вихователя. Процес виховання національної свідомості дітей дошкільного віку став більш ефективним при використанні методу проєктів, спрямованого на процес освоєння спадщини традиційної вітчизняної культури, формування патріотичного ставлення до країни і держави з урахуванням принципів пріоритетності регіонального культурної спадщини, розширення зв'язків з навколишнім соціумом. Таким чином, можна зробити висновок про те, що через систему уявлень про історію виникнення рідного міста, про особливості праці людей про побут, культуру свого народу у дітей формується усвідомлення себе, як частини суспільства, почуття гордості і любові до малої Батьківщини, а значить, проєкт є ефективним засобом патріотичного виховання дошкільнят.

ВИСНОВКИ

1. Розкрито теоретичні аспекти формування національної свідомості дошкільників за допомогою проєктної діяльності. Так, під проєктною діяльністю розуміється цілеспрямована, самостійна, спільна діяльність, здійснювана під керівництвом педагогічних працівників, орієнтованою на розвиток моральних і волевих якостей, інтелектуальних, фізичних і творчих здібностей учнів в процесі вирішення соціально значущої проблеми, спрямовану на отримання конкретного результату у вигляді матеріального або ідеального продукту.

Проєктна діяльність створює оптимальні умови для виховання національної свідомості на основі властивих їй ознак соціального, інтерактивного, інтегративного, і суб'єктивного характеру, тому за основу потрібно обрати морально-патріотичного виховання: розвиток у дітей громадянськості, патріотизму як найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей, умінь і готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства, вірності конституційному і військовому обов'язку, високої відповідальності і дисциплінованості.

Особливостями формування національної свідомості дітей дошкільного віку є формування інтересу: до історії, традицій, народної культури, національного духовного характеру, бережливого ставлення до природи рідного краю; виховання високих людських емоцій; розвиток здатності помічати стан навколишньої природи. спільної емоційно-почуттєвої діяльності дітей і дорослих; створення евристичного середовища в дитячому саду, в родині, педагогічних умов для виховання патріотизму дітей старшого дошкільного віку.

2. Проаналізовано нормативно-правову базу з проблеми дослідження проєктної діяльності як засобу формування національної свідомості дошкільника, з'ясовано, що набули подальшого розвитку в

суспільстві питання формування національної свідомості, формування почуття патріотизму на засадах духовності та моральності, популяризації духовно-культурної спадщини Українського народу, а також активізації взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань у питаннях національно-патріотичного виховання. Основною метою освіти стає не стільки передача дітям знань і соціального досвіду, скільки розвиток особистості дитини, виховання вільної, впевненої в собі людини, з активною життєвою позицією, яка прагне творчо підходити до вирішення різних життєвих ситуацій, яка має свою думку і вміє відстоювати її.

3. Визначено критерії, показники й рівні сформованості національної свідомості дітей старшого дошкільного віку. На підставі результатів дослідження можна зробити висновок про те, що у дітей дошкільного віку національна свідомість як моральне почуття виховане не в повній мірі за всіма трьома її компонентами - когнітивного, емоційного і поведінкового. Можливими причинами цього є те, що батьки не надають особливої уваги цій проблемі, є і недостатня увага до даного питання з боку педагогів дитячого садка. Багато дітей не розуміють значення явищ суспільного життя міста, в своєму мовленні користуються штампами, їх знання про історію України, її державну символіку і атрибутику, поверхневі, безсистемні. Емоційне ставлення до Батьківщини не сформовані, слабо проявляється. Діти не виявляють прагнення до суспільно корисної праці. це пояснюється невмінням батьків і деякої частини вихователів правильно організувати виховання національної свідомості дошкільників в дитячому саду і в родині. Це свідчить про необхідність розробки і впровадження програми виховання національної свідомості.

4. З'ясовано шляхи використання проектної діяльності як засобу підвищення ефективності формування національної свідомості дошкільників: - використання прийомів: проблемні ситуації,

ускладнення завдання, навмисні помилки, питання, відповіді; - загальнопедагогічні та спеціальні методи для активізації дітей; проведення індивідуальних та групових бесід, складання ілюстрованих оповідей, заочні подорожі по місту, екскурсії, організувати фотовиставки. Використання методу проєктів у системі формування національної свідомості можна вважати найбільш прийнятним, так як він дозволяє поєднувати інтереси всіх учасників проєкту. Таким чином, можна зробити висновок про те, що через систему уявлень про історію виникнення рідного міста, про особливості праці людей про побут, культуру свого народу у дітей формується усвідомлення себе, як частини суспільства, почуття гордості і любові до малої Батьківщини, а значить, проєкт є ефективним засобом патріотичного виховання дошкільнят.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Е. Ю. Система патриотического воспитания в ДОУ, планирование, педагогические проекты, разработки тематических занятий и сценарии мероприятий / Е. Ю. Александрова, Е. П. Гордеева, М. П. Постникова. – М.: Учитель, 2007. – 342 с.
2. Алексеева О. Задания для маленьких патриотов / О. Алексеева, Л. Петропавловская // Ребенок в детском саду. – 2010. – №12.
3. Алешина Н. В. Патриотическое воспитание дошкольников / Н. В. Алешина. – М.: ЦГЛ, 2005. – 256 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник А. М. Богущ К.: Спеціальний випуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу». – 2012. – 64 с.
5. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – Москва.: Просвещение, 1998. – 464 с.
6. Ващенко Г. Загальні методи навчання: [Підручник для педагогів] / Г. Ващенко. – Київ, українська видавнича спілка, 1997. – С. 331–353.
7. Веракса А. Н. Проектная деятельность дошкольников. Пособие для педагогов дошкольных учреждений / А. Н. Веракса. – М.: Мозаика Синтез, 2008. – 112 с.
8. Веракса М. Організація проектної діяльності у дитячому садку: творчі проекти / М. Веракса // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – №2. – С. 31-36.
9. Ветохина А. Я. Нравственно патриотическое воспитание детей дошкольного возраста. Планирование и конспекты занятий. Методическое пособие для педагогов / А. Я. Ветохина, З. С. Дмириенко. – СПб.: ООО Издательство «Детство ПРЕСС». 2011. – 192 с.

10. Воронова Е. Н. Воспитать патриота: программы, мероприятия, игры: метод. Пособие / Е. Н. Воронова. – М.: Гардарики, 2008. – 153 с.
11. Газзаева З. Ш. Воспитание ценностных ориентиров личности дошкольника / З. Ш. Газзаева, О. Ю. Абрамочкина // «Управление ДОУ». – 2010. – № 7. – С. 97-98.
12. Гармонизация психофизического и социального развития детей материалы конференции / Д. Н. Дубинина // НАН Беларуси, Центр. науч. библиотека. – Минск, 2007. – 112 с.
13. Горбуленко Л. В. Тематичні проекти для дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] / Л. В. Горбуленко. – Режим доступу: <http://poippo.pl.ua/otmz/biblioteka/zbirnik3.pdf> 6.
14. Доможакова Т. И. Воспитание патриотизма у детей старшего дошкольного возраста / Т. И. Доможакова // «Управление ДОУ». – 2006. № 8. – С. 79-80.
15. Дудкина Р. И. Патриотическое воспитание детей дошкольного возраста: психолого-педагогический аспект / Р. И. Дудкина // Вестник социально-гуманитарного образования и науки 2013. – № 3. – С. 21-38
16. Евдокимова Е. С. Технология проектирования в ДОУ / Е.С. Евдокимова. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 64 с.
17. Ковалева Г.А. Воспитывая маленького гражданина: Практическое пособие для работников дополнительных образовательных учреждений/ Г. А. Ковалева. – М.: АРКТИ, 2005. – 349 с.
18. Козлова С. А. Нравственное воспитание детей в современном мире / С. А. Козлова // Дошкольное воспитание. – 2001. – №9. – С.12-17.

19. Комратова Н. Г., Грибова Л. Ф., Патриотическое воспитание детей 4-6 лет: Методическое пособие / Н. Г. Комратова, Л. Ф. Грибова. – М., 2007. – 190 с.
20. Коршунова Т. Л. Диференційований підхід до типів проектування [Електронний ресурс] / Т. Л. Коршунова. – Режим доступу: http://poippo.pl.ua/otmz/kruglyj_stol.
21. Крошилина Г. И. Система гражданско-патриотического воспитания школьников / Г. И. Крошилина // Дополнительное образование и воспитание. - 2014. – № 6. – С. 20-23.
22. Леонтьева Т. Н. Физическая культура и спорт как инструмент патриотического воспитания / Т. Н. Леонтьева // Дополнительное образование и воспитание - 2014. – № 1. – С. 36-39.
23. Лисенко Н. В. Етнопедagogіка дитинства. Навчально-методичний посібник / Н. В. Лисенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 720 с.
24. Ляпина О. В. Проектная деятельность как средство самоактуализации старших подростков: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. В. Ляпина. – Рязань, 2009. – 21 с.
25. Маханева М. Д. Нравственно-патриотическое воспитание дошкольников [Електронний ресурс] / М. Д. Маханева. – Режим доступу: <http://www.smolpedagog.ru/article%2043.html>
26. Мацко Л. А. Проектные технологии в дополнительном образовании / Л. А. Мацко // Современные педагогические технологии в учреждении дополнительного образования. [Сост.] М. Г. Крамаренко. Александровка: Изд-во ИИЦ «Вектор +» МОУДОД «Центр внешкольной работы», 2009. – 389 с.
27. Мельникова Н. А. Воспитание патриотизма у младших подростков в процессе выполнения социальных проектов: дис. ... кан. пед. наук / Н. А. Мельникова. – Брянск, 2003. – 147 с.

28. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / [укладач Л. А. Швайка]. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 203 с.
29. Методика социализации детей. – М.: Просвещение, 1991. – 255 с.
30. Мулько И. Ф. Социально-нравственное воспитание дошкольников 5-7 лет / И. Ф. Мулько. – М., 2004. – 96 с.
31. Наслян Л.Г.,Цюпак І.М. Особливості впровадження проектного методу в діяльність закладу дошкільної освіти/ Наслян Л.Г., Цюпак І.М. // Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: збірник наукових праць/ за заг.ред. Ю.А.Руденко. – Одеса: Бондаренко М.О., 2019. – С. 212-214.
32. Никитина И. В. Проектная деятельность как средство организации образовательной среды: дис. ... канд. пед. наук / И .В. Никитина. – М., 2007. – 213 с.
33. Нравственное воспитание детей в современном мире / С. А. Козлова // Дошкольное воспитание 2001. – № 9. – С. 21-38.
34. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: Збірник методичних матеріалів / [авт.-упоряд.: О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низковська, Т. П. Носачова]. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 480 с.
35. Правдов М. А., Бесшапошникова С. Ю. Управление проектами как инновационное направление профессионального развития педагога дошкольного образовательного учреждения / М. А. Правдов, С. Ю. Бесшапошникова // Детский сад от А до Я, 2010. – № 1. – С. 140-147.
36. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/.
37. Проектні технології у дошкільному навчальному закладі. – Д. Харків: Вид. гр. «Основа», 2009. – 204 с.

38. Проектный метод в деятельности дошкольного учреждения: Пособие для руководителей и практических работников ДОУ / Авт.-сост.: Л. С. Киселева, Т. А. Данилина, Т. С. Лагода, М. Б. Зуйкова. 3-е изд. пспр. и доп. М.: АРКТИ, 2005. – 96 с.
39. Сластенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2012. – 576 с.
40. Социализацию детей (раннего и дошкольного возраста) / Тихеева Е. И. – М. Просвещение, 1991. – 159 с.
41. Стекляр Г. В. Гражданское и патриотическое воспитание в современных условиях / Г. В. Стекляр // Дополнительное образование и воспитание. 2012. – № 1. – С.10-15.
42. Тихомирова Т. С. Психолого-педагогические особенности духовно-нравственного воспитания детей 6 7 лет [Электронный ресурс] / Т. С. Тихомирова. – Режим доступа: <http://ext.spb.ru/2011-03-29-09-03-14/89-preschool/6696--6-7-.html>
43. Токаренко Н. М. «Метод проектів як ефективний засіб організації розвивально-пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку» [Электронный ресурс] / Н. М. Такаренко. – Режим доступа: http://poippro.pl.ua/otmz/kruglyj_stol/3.pdf.
44. Трифонова Г. Е. Проектная деятельность воспитания у детей любви к родному городу / Г. Е. Трифонова // Управление ДОУ, 2009. – №1. – С.12-18
45. Фельдштейн Д. И. Социальное развитие в пространстве времени детства / Д. И. Фельдштейно. – М.: Флинта, 1997. – 160 с.
46. Харламов И. Ф. Педагогика: 2-е изд., перераб. и доп / И .Ф. Харламов. – М., 1990. – 239 с.
47. Чеушева А. В. Сущность и содержательная специфика патриотизма / А. В. Чеушева // Дошк. воспитание, 2004. – №1. – С.47-51

48. Штанько И. В. Проектная деятельность с детьми старшего дошкольного возраста / И. В. Штанько // Управление дошкольным образовательным учреждением. 2004. – № 4. – С.17-19.

49. Ясева Н. Ю. Воспитание основ патриотических чувств дошкольников учебн. пособие для студентов и педагогов / Н. Ю. Ясева. – Могилёв. Издательство МГУ, 2000. – 59 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Особливості виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку

1. Виховання патріотизму починається з почуття любові до матері, до рідних і близьких, з відчуття дитиною їх сердечного тепла, уваги і турботи. Виховання патріотизму передбачає поступове формування синівської любові, співчуття іншій людині, дружній прихильності; ці перші дитячі емоції в подальшому стають основою для виникнення більш складних соціальних почуттів. Виховання патріотизму передбачає почуття задоволення і прихильності до місця народження і проживання, певного кола людей, яке розширюється і поглиблюється від зустрічей і спілкування з іншими дорослими мешканцями будинку, села, міста, працівниками зоопарку, музею, бібліотеки, театру, від знайомства з місцевими пам'ятками, з природою рідного краю.

2. Образні висловлювання «Любов до матері-Батьківщині», «Відданість Вітчизні» свідчать про те, що витoki патріотичних (від грецького – батьківщина) почуттів, високих людських емоцій лежать в переживаннях раннього дитинства. Розвиток емоцій, як відзначають А.Н. Леонтьєв, Л.І. Божович тісно пов'язане з розвитком мотивів поведінки, з появою у дитини нових потреб. Протягом дитинства відбувається не тільки глибока перебудова органічних потреб, засвоєння створюваних суспільством матеріальних і духовних цінностей, які за певних умов стають змістом внутрішніх спонукань дитини.

3. На кожному віковому етапі дошкільного дитинства є свої пріоритетні засоби виховання патріотизму. У молодшому дошкільному віці це діяльність самого дорослого як носія позитивного способу поведінки, а також твори фольклору – пісеньки, казки. На наступному етапі виховання, яке збігається з віком 4-5 років, відбувається

усвідомлення дитиною моральних цінностей. Вона уже здатна до елементарного узагальнення особистого досвіду, накопиченого в молодшому віці. Вихователь привертає увагу дітей до способів вираження емоційного стану іншою людиною, вчить «читати» емоції зовнішнього стану рослин, тварин і спонукає дитину до адекватної реакції (пошкодувати, поспівчувати і допомогти або порадити за неї).

4. Виховання патріотизму успішно проходить в процесі залучення дітей до культурної спадщини. Система виховання породжується історією народу, його матеріальною і духовною культурою. Благодатний педагогічний матеріал століттями накопичувався в усній народній творчості, в народно-прикладному мистецтві і різних народних промислах, в фольклорних та класичних творах, в творах українських майстрів живопису, скульптури, архітектури, які так близькі і зрозумілі дітям дошкільного вік.

5. Виховання патріотизму здійснюється через формування в дитині національного духовного характеру. Тому ще в родині, в дитячому саду необхідно створювати умови для виникнення і розвитку у дітей поваги до трудових умінь і творчих ремесел предків українського народу (використовувати сімейні архіви, експонати музеїв). Наприклад, народні традиції дають відчуття і зрозуміти національні особливості свого народу (доброту, щедрість, оптимізм). Душа народу, високі традиційні національні цінності: відкритість, сумлінність, відповідальність і справедливість – успішно пізнаються дітьми через народну пісню і казку, а народна мудрість легко входить в життя і пам'ять дитини через прикмети, прислів'я, приказки.

6. Важливим фактором патріотичного виховання є природа. Природі ми відводимо особливу роль у вихованні патріотизму, так як вона постійно оточує дитину, дуже рано входить в її життя, доступна і зрозуміла. Вона відчуває себе з представниками живої природи сильною.

Основні поняття, що використовуються в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді

-патріотизм - це любов до Батьківщини, відданість своїй Батьківщині, прагнення служити її інтересам і готовність до її захисту. - громадянськість - це сформована система знань і відносин особистості до себе як громадянина, до громадянського суспільства, до держави і державним структурам, до власних громадянських прав і обов'язків, що дозволяє їй успішно жити в умовах держави і громадянського суспільства, реалізовувати свої цивільні права і обов'язки в певному політичному і соціокультурному середовищі;

-загальноукраїнська громадянська ідентичність - це солідарність, громадянська єдність, усвідомлення своєї приналежності до українського народу, загальної історії, культури та української державності;

-виховання - діяльність, спрямована на розвиток особистості, створення умов для самовизначення і соціалізації дитини на основі соціокультурних, духовно-моральних цінностей і прийнятих у суспільстві правил, норм поведінки в інтересах людини, родини, суспільства і держави;

-громадянське виховання - цілеспрямована діяльність з формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дозволяє людині здійснювати себе юридично, морально і політично дієздатною;

-патріотичне виховання - це систематична, цілеспрямована освітня і масова просвітницька діяльність органів державної влади, громадських організацій, освітніх організацій і установ молодіжної політики, інших суб'єктів патріотичного виховання щодо формування моральних

поглядів, змістом яких є любов до Батьківщини, поваги історії та культурних особливостей, громадянської позиції, готовності до виконання громадянського обов'язку і конституційних обов'язків по захисту Батьківщини;

-духовно-моральне виховання - педагогічно організований процес засвоєння і прийняття дітьми базових національних цінностей, що мають ієрархічну структуру і складну організацію. Носіями цих цінностей є багатонаціональний народ України, держава, родина, культурно-територіальні общини, традиційні релігійні об'єднання;

-військово-патріотичне виховання - багатопланова, систематична, цілеспрямована і скоординована діяльність органів державної влади, громадських організацій, освітніх організацій і установ молодіжної політики, інших суб'єктів виховання національної свідомості щодо формування у молоді високої патріотичної свідомості, піднесеного почуття відданості до Батьківщини, готовність до виконання громадянського обов'язку, найважливіших конституційних обов'язків по захисту інтересів Батьківщини, знань про військову історію, військову службу, збереження і примноження славних військових традицій;

-історико-краєзнавче виховання - пізнання історико-культурних витоків на рівні чуттєвого досвіду причетності до минулого, усвідомлення неповторності Вітчизни, її долі, нерозривності з нею, гордості за причетність до досягнень попередніх поколінь і сучасників, розуміння історичної відповідальності за те, що відбувається в суспільстві і державі.

-система цивільного та патріотичного виховання - це сукупність суб'єктів і об'єктів цивільного та патріотичного виховання, нормативно-правова і духовно-моральна основа виховної, освітньої і масової просвітницької діяльності, а також комплекс заходів щодо формування громадянськості, патріотичних почуттів і свідомості громадян України.

**Критерії та показники оцінки рівня сформованості
національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку**

Таблиця 2.1.

Критерії	Показники
Когнітивний компонент	Уявлення і поняття дитини про назву країни, свій адрес; про пам'ятки рідного краю, міста; про прапор, герб, гімн України; природні багатства України, її природно-кліматичних зонах, ландшафтах.
Емоційний компонент	Здатність виявляти позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ і суспільно корисної праці.
Поведінковий компонент	Сформовані вміння піклування про навколишню природу, близьких, надавати допомогу оточуючим людям, виявляти дружелюбність, зважати на інтереси товаришів, домовлятися з однолітками, аналізувати свої і чужі вчинки.

Характеристика рівнів національної свідомості дошкільників

Таблиця 2.2.

Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
<p>Дитина знає назву країни, свою адресу; називає і дізнається (по фотографіях) пам'ятки, зелені зони рідного міста, 4-5 вулиць; знає і дізнається про прапор, герб, гімн України; називає природні багатства України, знає природнокліматичні зони, ландшафти. Завжди проявляє позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ, суспільно корисної праці. Піклується про навколишню природу, близьких, надає допомогу, проявляє дружелюбність, зважає на інтересами товаришів, вміє домовлятися, аналізувати свої і чужі вчинки.</p>	<p>Дитина знає назву країни, свою адресу; утруднюється при визначенні прапора, герба, гімну України; ускладнюється назвати пам'ятки, зелені зони, вулиці, площі міста (робить це після пояснень дорослого); не може назвати природні багатства України, природнокліматичні зони. Чи не завжди проявляє позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ, суспільно корисної праці. Найчастіше за все дбає про близьких, проявляє дружелюбність, але не рахується з інтересами товаришів, не вміє домовлятися з ними, не надає допомогу; аналізує свої і чужі вчинки за допомогою дорослого.</p>	<p>Дитина не знає назви країни, своєї адреси, не знає прапор, герб, гімн країни; у неї відсутні знання про пам'ятки рідного міста; погано знає назви вулиць; не може назвати природні багатства України, природнокліматичні зони. Чи не проявляє позитивні емоції по відношенню до суспільних подій та явищ, суспільно корисної праці. Не дбає про навколишню природу, не проявляє дружелюбності, не зважає на інтереси товаришів, не вміє домовлятися з ними, не допомагає, не може аналізувати свої і чужі вчинки навіть за допомогою дорослого.</p>

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Наслян Лоліта Гаріківна

_____, учасник(ця)
освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що
академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної
спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

Наслян Лоліта_____
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта (денна форма)

Автор роботи	Наслян Л.
Назва роботи	Проектна діяльність як засіб формування національної свідомості дошкільника
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Цюпак І.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002507774
Результати перевірки	Схожість 13,5%

Директорка Наукової бібліотеки
 АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь